

Rodným krajem č. 23

Obsah

Autor	Název článku	Strana
Milan Horký	Úvodem	2
Štěpán Nosek	To, že jsem přišla odjinud, považuji za výhodu (Rozhovor s Lydií Bašteckou)	4
Lydia Baštecká	Zapsáno cestou	7
Martin Šandera Vladimír Wolf	Hejtman orebitů Jiří z Chvalkovic	7
Lucie Petithanová	Českoskalický graduál z roku 1567	10
Theodor Lokvenc	Válečné "zdař bůh"	12
Jiří Horák Jan Vít Karel Nývlt	Náhrobní kameny v novoměstském kostele	15
Josef Švorc	Stručné dějiny Jestřebí	18
Jaroslav Čáp	Volba městské samosprávy v Polici nad Metují v roce 1850	19
Andrea Bartoňová Dobenínová Ivan Češka	Bartoňové a současnost	20
Alexandr Skalický st.	Stavby Otakara Novotného pro rodinu Bartoňů na Náchodsku	22
Hynek Šnajdar	Čerychovu vilu dostala darem nezisková organizace	25
Bohumil Dvořáček	Spisovatel Jindra Imlauf	25
Ladislav Hladký	Pečeť, znaky a prapor města Hronova	28
Štěpán Nosek	Hořká paměť (Lumír Čivrný)	32
Ludvík Mühlstein	Marie Šulcová v Úpici	34

Petr Suchánek	Snažím se tomu přijít na kloub (Josef Lisák)	37
Petr Havel	Zázrak ozvláštňení (Rozhovor s grafikem Jiřím Samkem)	39
Vlastimil Havlík	Tady byla... (Fotografie Vratislava Šustila)	41
Vladimír Šilhánek	Vzpomínka na Miloslava Zachovala	44
Aleš Řezníček	Vzpomínky na dětství (1)	46
Josef Štěpař	Josef Mertlík, učitel, zpravodaj a publicista	47
Aleš Fetters	Vzpomínka na dobrého pana řídícího	48
Přemysl Viktor Hora	Pro záchranu	49
Věra Vlčková	Studium regionálních dějin na VOŠS arch. Jana Letzela v Náchodě	52
Aleš Fetters	Regionální literatura	54
	Miniatury	56
Štěpán Nosek	Skupina BN	61

To, že jsem přišla odjinud, považuji za výhodu (Rozhovor s Lydií Bašteckou)

Štěpán Nosek



V popředí Lydia Baštecká (Foto Ctibor Košťál)

Příchod ředitelky Státního okresního archivu Lydie Baštecké do Náchoda v roce 1993 byl nepřehlédnutelný. O této instituci bylo rázem více slyšet a neváhám říci, že se během několika let stala jedním z kulturních center regionu. Šest čísel skvěle redigovaného regionalistického sborníku, účast archivářů na znovuzapočatém studiu kladské historie, přednášková a publikační činnost, jež daleko přesahuje zdi oné nepřilíh pohledné budovy na Brance, - to vše je toho dokladem. I přesto, že zmíněné aktivity jsou jen zlomkem archivní práce,

tím nejvíce vystaveným na odiv, věnujme se protentokrát především jemu.

Paní ředitelko, do poněkud stojatého historiografického ovzduší náchodského regionu jste přinesla doslova nový vítr. Odkud ten vítr vane, nebo jinak: odkud přicházíte...?

Narodila jsem se v Praze, ale většinu svého života jsem prožila ve východních Čechách. Do Náchoda jsem přišla konkrétně z Pardubic, z místa ne příliš vzdáleného, ale diametrálně odlišného nejen svými přírodními podmínkami.

*Má skutečnost, že přicházíte odjinud, vliv na úhel pohledu, kterým tento region a jeho historický kontext pozorujete? Přehlédneme-li současné aktivity archivu, a třeba i sborník *Stopami dějin Náchodska*, lze vysledovat zřejmou snahu o nový pohled. Začínají se objevovat dějinná údobí, jež byla dříve potlačována nebo jednostranně interpretována - 16. a 17. století například. Soustavněji se sleduje katolická tradice regionu. Dalším dosud částečně přetrvávajícím tabu, které rozkrýváte, je Kladsko. To přece není jen porevolučním uvolněním, osvobozením se od ideologického pohledu na historii.*

Když se v dospělosti přesadíte do místa, které jste dosud znali pouze jako cíl školních výletů, je zřejmé, že ho vidíte a vnímáte jinak než ti, kteří zde vyrostli. Zpočátku, zejména v mé profesi, může být tato skutečnost i jistým handicapem. Musela jsem se rychle naučit orientovat se v regionálním místopisu, při cílených výletech kraj poznat, ale také co nejdříve zvládnout regionální historii. To druhé se mi, myslím, podařilo lépe a rychleji. Ale alespoň mám stále co objevovat. Na druhé straně si uvědomuji velkou výhodu nezaujatého pohledu. Nedostatek důvěrné znalosti prostředí, kterou je možno získat pouze tak, že se v něm člověk narodí a vyrůstá, je více než vyvážen faktem, že nejsem zatížena zakořeněnými tradicemi a zafixovanými předsudky. Mohu prostředí a lidi v něm přijímat tak, jak je sama dnes vidím. Současně, a to je výhodou mé profese, mám možnost minulé vztahy a děje také důvěrně poznat. Prostřednictvím písemných pramenů, objektivně a kriticky interpretovaných. Takže to, že jsem přišla odjinud, pokládám spíše za výhodu a že se tato skutečnost, tento pohled, promítá i do aktivit archivu, pokud je mohu ovlivnit, je zcela přirozené. Sám zmiňujete například Kladsko nebo katolickou tradici regionu.

Obojí a ještě mnoho dalšího zde vnímám velmi silně, s mnohem větším důrazem než z vnitrozemí.

Tento region je často nazýván krajem Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků - ostatně přečteme si to i v záhlaví tohoto časopisu. Přiznám se, že jsem na tohle pojmenování odedávna zvláště alergický. Stalo se pohodlným jazykovým obratem, klišé, kterým si lze za každé situace snadno vypomoci. Zvláště směšně zní v ústech různých úředníků, kteří zjevně nevědí, o čem mluví. Chceme-li věc přivést ad absurdum, proč ne kraj Egona Hostovského a Josefa Škvoreckého? Vždyť jejich dílo je v širším literárním kontextu rozhodně relevantnější, je dnes sdíleno mnohem větším počtem čtenářů a oba měli stejně těsný, i když jistě komplikovanější, vztah k regionu? Musím říci, že prózy Josefa Čapka a Boženy Němcové mám rád, ale onen ideologický konstrukt "velikánů" mi v jejich svobodném čtení dlouho bránil. Co živí onu svrchuzmíněnou tradici reprezentovanou čtyřmi českými spisovateli, v čem je ještě skutečně živá a v čem je jen myšlenkovým stereotypem zastírajícím složitější souvislosti?

Odpovědět na tuto otázku není zrovna snadné. Nejprve se snad vyrovnám s tím ad absurdum. Egon Hostovský není ve veřejnosti příliš známý, naopak Náchod se ke svému nejslavnějšímu žijícímu rodákovi Josefu Škvoreckému vehementně hlásí. Tady bych neviděla žádnou újmu, ale ani jeden z nich se dosud nestal historickou literární osobností. Pokud jde o zmíněnou trojici, lépe řečeno čtveřici jmen, je jejich spojení tak, jak je uvedeno například v Rodném kraji, evidentně poněkud nesourodé a jednostranné. Mimochodem, vždycky se mi ten podtitul zdál příliš dlouhý a nepraktický. Bratři Čapkové tímto krajem jenom prošli, těžiště jejich života a díla bylo jinde a zdá se mi, že jsou k předchozím dvěma jménům přidávání jakoby na vyváženou a na důkaz, že jsme neustrnuli v 19. století. Naproti tomu u Němcové a Jiráska jsou jejich sepětí a vědomá inspirace krajem tak nesporné, i když u každého jiné, že snad není zapotřebí se nad těmito "přivlastňovacími" projevy pohoršovat. Vždyť zejména Jiráskův kult byl zde velmi živý už za jeho života, ještě dávno před jeho uzurpací v ideologickém duchu socialistického vlastenectví Nejedlým. Nakonec i dnes v duchu doby "velké show" stále úspěšně ožívají literární postavy a postavičky v Ratibořickém údolí, Barunčině škole i na náhodském vévodském zámku. Jen by tato proklamace měla být spontánní a pokud možno přirozená. Důvody pro to podle mého názoru jsou.

Ve vašich aktivitách se objevují i vyloženě kulturně motivované záležitosti - podrobně jste studovala a popularizovala dílo jedné z nejvýraznějších literárních osobností žijících v našem regionu a zároveň velkého kulturního organizátora Sigismunda Boušky, připravila jste několik kulturně-literárních večerů v Beránku, zabýváte se hudbou. To přece není v popisu práce archiváře. Trochu mi to připomíná vedoucího CHKO Broumovsko Jana Piňose, jehož zásluhou se jemu svěřená instituce neomezuje jen na ochranu krajiny, ale objevuje i její ztracené dějinné souvislosti a organizuje mj. nekonformní a především neoficiální akce, jako je třeba Týden pro broumovské kostely. Inu, však mu to také mnozí vyčítají. Jaké pohnutky vedou vás k vykročením podobným směrem? A setkala jste se jen s pozitivními reakcemi?

Základní pohnutkou jsou nejspíš moje osobní zájmy a založení. Už od mládí mne bavilo účastnit se a později i vymýšlet a pořádat různá pásma a pořady, i když to bylo třeba v úplně jiných oblastech. Navíc jsem aktivní muzikantka. Zde se však nejedná především o moji osobní realizaci. Je to jen šťastná souhra okolností, že takzvané využívání a prezentace archiválií, které považuji za velmi důležité, skýtá pro tyto

aktivity široké pole působnosti. Osvětová a publikační činnost je zakotvena v organizačním řádu archivu. Záleží jen na tom, jakou formu zvolíte, zda máte dostatek nápadů, dostatečně silnou vůli k jejich uskutečnění a spolupracující lidi kolem sebe. Mám za to, že také díky těmto aktivitám je archiv veřejností přijímán jako živá kulturní a vědecká instituce a ne jen jako strážce mrtvých pokladů. Možná to zní jako fráze, ale cítím to tak. A odezva? Pozitivní mne těší a negativní se ke mně snad zatím nedonesla. Jen jedna věc mne trochu mrzí a je příznačná pro zdejší poměry. Už několikrát jsem se po zdařilém pořadu setkala s pochvalou spojenou s údivem, jak je možné, že toho o Náchodě tolik vím, když nejsem odtud. Ale já přece jsem odtud, vždyť tady žiju a mám tady svůj domov.

Sborník Stopami dějin Náchodska je skvělým příkladem nesmírně pečlivě edičně připraveného, moderně pojatého historického časopisu, který nanejvýš věcně, oproštěn od ideologických nánosů, těží především z práce s prameny a z mnoha úhlů, někdy překvapivých, stopuje zasuté dějiny regionu. Jak se vám s časopisem žije, jak splňuje vaše představy a jaké s ním máte plány?

Vydávání vlastního sborníku je pro archiv sice pracnou, ale současně vděčnou a trvalou formou prezentace nejen u místní veřejnosti, ale také na širším odborném fóru. Proto se jeho pečlivá příprava vyplatí. V našem případě je to tak trochu moje dítě od zvoleného názvu a náplně až po poslední korekturu v tiskárně. Na obsahu se však podílí řada dalších lidí, bez nich by sborník nebyl. V současné době dokončujeme sedmé číslo a prožívám obvyklé redaktorské starosti týkající se především udržení stanovené proporčnosti a úrovně, o termínech a formálních náležitostech nemluvě. Základní představu solidní platformy pro publikační činnost pracovníků archivu a edice pramenů sborník s malými vybočeními, která však nejsou na závadu, plní. Podle řady pozitivních ohlasů lze soudit, že plní i svoji úlohu v historiografii regionu. Hlavním plánem do budoucna je pokračovat ve vydávání jednoho čísla ročně s pestrým a kvalitním obsahem.

Součástí edice jsou i občasná monografická Supplementa? Připomeňme třeba Šafářův Náchod mého mládí nebo vzpomínky ruského legionáře Václava Ladislava Holého. Co v této řadě dále chystáte?

V nejbližší době by to měl být svazek věnovaný osobnosti redaktora F. K. Zachovala a především Náchodským listům, které nepřetržitě v Náchodě vydával v letech 1911-1945.

Na vaší práci je na každém kroku, promiňte mi tu troufalost, vidět velká radost, kterou z ní máte. Jaké byly ty největší radosti a jaká ta nejšťastnější setkání?

Největší radostí, od níž se odvíjejí všechny další radosti a všechna šťastná setkání, je pro mne skutečnost, že jsem před osmi lety přišla do Náchoda a začala pracovat v náchodském archivu. Při svém tehdejší rozhodování, které pod vlivem okolností muselo být velmi rychlé, jsem nevěděla, jestli dělám dobře nebo špatně. Dnes už to vím - udělala jsem dobře.

Hejtman orebitů Jiří z Chvalkovic

Martin Šandera - Vladimír Wolf



Znak Zárubů z Hustiřan

Jiří z Chvalkovic byl jedním z mnoha husitských hejtmanů, jejichž jména se nedostala do obecného povědomí. Nepatřil sice k stěžejním osobnostem revoluce, zároveň ho však nelze považovat za nevýznamného příslušníka nižší šlechty, kterých na husitské straně vystoupily desítky, ba stovky. Významně totiž ovlivnil počátky orebského hnutí, později se však z nejasných příčin stáhl do pozadí, a proto můžeme jeho životní osudy zrekonstruovat jen z části.

Pocházel ze zemanského rodu z Hustiřan, který měl přízvisko po stejnojmenné tvrzi. Zemani z Hustiřan měli v erbu černé břevno na stříbrném štítě. Přestože Jiřího předkové drželi tvrz s farní vsí ve Chvalkovicích, on sám dlouho užíval starý přídomek z Hustiřan. Roku 1416 koupil spolu s bratrem Janem od neblaze proslulého Jana Městeckého z Opočna hrad a další zboží v Choustníkově Hradišti. Toužil však po sídle, na kterém by byl jediným vládcem, a když se mu na přelomu let 1418/1419 podařilo od Paška Plesa z Heřmanic opět získat Chvalkovice, zvolil si podle nich nové přízvisko. Jiří se hlásil ke stoupencům Husova učení, a proto po jeho příchodu musel chvalkovickou faru katolický kněz nepochybně opustit.

Jiří z Chvalkovic by jako nepřítel zámožný zeman zůstal nevýznamným venkovským šlechticem, jehož jméno by rychle upadlo v zapomnění, kdyby si nezvolil cestu vojenského vystoupení na straně husitů. Jako mnoho příslušníků nižší šlechty i on s nevolí hleděl na rozsáhlé majetky východočeských klášterů a patrně již v prvních měsících po smrti krále Václava IV. našel cestu k formujícímu se orebskému hnutí. Zatím se jednalo o nepřítel vyhraněné seskupení, v němž se pevnější organizace prosazovala velmi pozvolna. Snad proto se Jiří z Chvalkovic na počátku května roku 1420 nepřipojil k tažení několika tisíc orebitů na pomoc ohrožené Praze. O dva měsíce později se ale zapojil do akce, která Čechy ohromila svou odvahou i nečekaným úspěchem.

Dne 25. června přivedl svou vojenskou družinu a patrně i početný zástup ozbrojené chudiny z Náchodska na shromaždiště husitských sil u Kunětické Hory. Spolu s Alšem Vřešťovským z Rýzmburka a Benešem z Mokrovous zde převzal velení nad výpravou, která měla vyrvat katolickým silám největší věnné město - Hradec Králové. Protože se vůdcové oprávněně obávali, že se v davu skrývají i špehové hradeckých konšelů, rozhodli se předstírat, že cílem jejich výpravy bude klášter v Podlažicích, a skutečně vedli shromážděné oddíly tímto směrem. V noci se však obrátili zpět a v tichosti se přiblížili až k hradeckým hradbám. Katolíci ve městě polevili po zprávách oklamáných špehů v ostražitosti, a proto se útočníkům podařilo rychlým náporům zlét hradby a ovládnout město. Část královských se sice pokusila pokračovat v odporu z věží a hradu, ale i tito ozbrojenci byli po několika hodinách nuceni kapitulovat. Po úspěšné akci se Jiří z Chvalkovic a jeho druhové ve vedení stali hejtmany v dobytém městě.

Tím ale role Jiřího z Chvalkovic nekončila. Jiřímu i ostatním orebským vůdcům bylo jasné, že se královští vojáci brzy pokusí získat město zpět. Proto se nejprve

zabezpečili před vnitřním nepřítelem. Katolické měšťany a všechny Zikmundovy příznivce vyhnali z Hradce, jejich majetek zkonfiskovali a rozdělili mezi husity. Nepochybně následovala i další vojenská opatření, zde jsou však kronikářské záznamy příliš strohé. Když ale rozzuřený Zikmund Lucemburský vyslal od Prahy silné oddíly českých a moravských pánů, šlo více než o vojenské schopnosti o válku nervů. Velitelé katolického vojska totiž dali před útokem na město hájené odhodlanými obránci přednost lsti a při vyjednávání se snažili hejtmany zlomit falešnými zprávami o Zikmundových úspěších a pádu Prahy. Ti však v tvrdé zkoušce obstáli a také jejich zásluhou po dalších 16 let zůstal Hradec Králové hlavní baštou východočeského husitství.

Když bezprostřední nebezpečí pominulo, vrátil se pan Jiří na svou tvrz v Chvalkovicích. Znovu se připomněl až při velkém jarním tažení spojených husitských sil ve středních a východních Čechách. Když na konci května 1421 padla do rukou husitů Jaroměř, ovládl Jiří několik vsí a dalších statků z majetku jaroměřského kláštera augustiniánů, který po dobytí města zanikl.

Jiří z Chvalkovic se také s největší pravděpodobností podílel na odražení druhé křížové výpravy na počátku roku 1422. Po pronásledování ustupujících křížáků a dobytí Německého Brodu se spolu s vítězným vojskem vrátil do Prahy. Zde ho dne 5. února 1422 nalézáme mezi členy šlechtické komise, která řešila spor mezi Starým a Novým Městem Pražským, po pravdě se ale jednalo o soupeření mezi proudem Jana Želivského a konzervativními měšťanskými kruhy. Jiří tedy v této době stále patřil k předním osobnostem východočeského husitství a při zmíněném sporu byl vedle Beneše z Mokrovous a Bernarta z Valečova oficiálním zástupcem orebského bratrstva. Názorově stál blízko Jana Žižky, po vzniku tzv. Menšího Tábora však není uváděn v jeho řadách a v následných bouřlivých událostech zřejmě zůstal stát stranou. Co bylo příčinou takového postupu? Názorové neshody či snad dlouhá nemoc nebo vážné zranění?

Roku 1426 se s blíže neurčeným počtem ozbrojenců dostavil na shromaždiště husitských sil na Bydžovsku, odkud se táhlo do severních Čech, kde se tyto oddíly spolu s ostatními husitskými silami zúčastnily pod vedením Prokopa Holého slavné bitvy "Na běhání" u Ústí nad Labem. O jeho účasti na odražení dalších dvou křížových výprav a podílu na spanilých jízdách nemáme kupodivu zprávy. Při svých zásluhách i vojenských zkušenostech by se nepochybně mezi sirotky dopracoval významného postavení, ale nestalo se tak. Nechtěl, nebo nemohl? Také u Lipan Jiří z Chvalkovic podle všech dochovaných informací chyběl, nebo přinejmenším unikl pozornosti kronikářů. Snad bychom mohli pouze spekulovat na základě pozdějších událostí, proč se tak stalo. Zdá se, že zestárlý a válkami unavený muž se přiklonil spíše k umírněným kališníkům, případně zůstal stát mimo základní mocenské bloky. I to dovedl císař Zikmund ocenit. Když Hradec Králové v roce 1436 odmítl i po vyhlášení basilejských kompaktát uznat posledního Lucemburka za svého panovníka, nepřipojil se Jiří z Chvalkovic k jeho obráncům města, ale naopak se rozhodl sklonit hlavu před jejich nepřítelem.

Dne 21. září 1436 zapsal císař Zikmund Jiřímu z Chvalkovic "ves Třebišov Veliký s kostelním podáním, ves Třebišov Malý, ves Řiekov s mlýnem i s řekou, ves Dúbravici, šest rybníčků, půl druhého lánu háje, lúky a háj Mnichovec, kteříž leží podlé království u Kyje, s úroky, požitky a právy všelijakými, vše ve 400 kopách grošů", čímž mu potvrdil zábor majetku někdejšího augustiniánského kláštera v Jaroměři. Císař však ve své listině Jiřímu připomněl, že jeho minulost husitského

válečníka je již s konečnou platností uzavřena. Zeman z Chvalkovic a jeho erbové "nemají dále lidí obtěžovati a sumy královské vydávati, ani svévolně bůřiti a na žádného mocí sahati, ale z toho věrně slůžiti etc".

To pan Jiří podle všech známek dodržel a tak jeho panství, zvětšené o bývalý církevní majetek, vytvořilo slušný základ pro rozvětvení rodu v době poděbradské; dva ze čtyř Jiříkových synů se stali zakladateli nových větví - Majnuš Bukovských a Svatobor Zárubů z Hustířan. Datum smrti Jiřího z Chvalkovic bohužel neznáme, při zápisu šlechty hradeckého kraje na "mír zemský" v roce 1440 už ale na jeho místě vystupuje nejstarší syn Jan.

Válečné "zdař bůh"

Theodor Lokvenc



Výsypka dolu Ida koncem války
(Repro archiv Theodora Lokvence)

Dolování uhlí na Svatoňovicku, pronikající z jižních svahů do hlubin Jestřebích hor, kde je černé bohatství uloženo, se již stalo minulostí. Po čtyřech stech letech se poslední důl, poslední vstup do podzemní říše permoníků, v roce 1990 uzavřel. Skončilo dolování, které bylo po dlouhá staletí charakteristickou a určující lidskou činností tohoto regionu. Nám dnes zbývá čas na vzpomínání a odbornou dokumentaci.

Jednou z krátkých, ale významných epizod historie dolů, na kterou nelze zapomenout, je šestileté období německé okupace, která svatoňovický revír roztřela hranicí mezi protektorátem Čechy a Morava a třetí říší. V této smutné a nelehké době poskytly doly pod rouškou hospodářské důležitosti pro nacistické válečné hospodářství ochranu více než třiceti vysokoškolákům a maturantům z blízkého okolí i z celých Čech a Moravy.¹ Byl to významný azyl, který je uchránil před totálním nasazením v Říši, o kterém rozhodla protektorátní vláda v lednu roku 1941. Byla to záchrana před politickým pronásledováním i smrtí. Hornické "zdař bůh" se stalo na šest let jejich pozdravem. Tento malý střípek historie svatoňovických dolů nebyl sice ještě objektivně zhodnocen, ovšem ti, kteří ho prožili, nezapomínají na dobu, kdy se jim Malé Svatoňovice - Studánka a Svatoňovická báňská společnost staly opravdovým domovem.

Jedním z těch, kteří tu prožili celou válku a po jejím konci vysokou školu dokončili, byl Moravák Jaroslav Pospíšil.² V dopisech, které mi adresoval, nikdy nezapomněl na Studánku, pobyt v ní a práci v dolech. Jeho dopisy z let 1995 až 1998 jsou zajímavým dokumentem, oproštěným časovým odstupem od všeho zlého a nedobrého, co tehdejší doba přinášela, nezkrasleným poválečným vývojem - jejich autor žil daleko odtud. Začtěme se do nich!

Nezapomenutelným zážitkem pro něj, stejně jako pro ostatní studáky, bylo jistě jejich první setkání se štolou Ida, kde je poprvé pohltilo podzemí, prostředí tak výrazně odlišné od všeho, co v životě poznali: *"Moje první kroky do jámy vedly v doprovodu tvého tatínka³ do cáčovny, kde měl hlavní slovo šichtmistr Prouza,"* vzpomíná. *"Ve směnách se střídali naddůlní Kulda, důlní Špelda a důlní Strejc. Byl jsem svěřen do péče střelce Zídka (takové rezavé bezzubé chlapisko), který mi předal nejnужnější bezpečnostní informace a nakonec i jakousi práci. Nejdříve jsme šli spolu do lampárny - on fasoval "sicherku", já obyčejnou lampu - a potom jsme přes koleje a kaluže klopýtali kolem černého prádla ke štole, kde už čekal vláček s malou mašinkou a mašinkářem a celá ranní směna včetně pana naddůlního. Nasedli jsme do prázdného huntu, mašinkář zazvonil na velký zvonec, vlak se pohnul a zmizel ve štole. Bylo mi divné, že všichni měli pod sebou prkénka, zatím co já seděl na bobku. Přířiznuté prkno byla důležitá věc, poskytující pohodlné cestování v dlouhé štole. Každý havíř měl své vlastní, které si pečlivě hlídal a v různých úkrytech na povrchu i v dole schovával. Později jsem si též opatřil cestovní prkénko, ale nedokázal jsem je uhlídat.*

Moje první projížďka štolou mne fascinovala. Byl jsem úplný jelimánek a o dolování jsem nevěděl nic. Ohromila mne její délka a trochu jsem se bál, když se zprvu bezpečná obezdívka změnila v obyčejnou dřevěnou podporu, z které mnohde nepříjemně pršela voda. A když později zmizela veškerá výstroj a nad námi byla jen volná skála, obával jsem se, že na mne některý ten balvan spadne. Nad námi utíkala trolej v laťkovém bezpečnostním korytku. Chraň bůh se troleje dotknout...

Potom jsem se obdivoval Slepému dolu, jeho mohutné betonové konstrukci a strojnímu vybavení s dvojetážovou klecí.⁴ Když jsme potom sjížděli dolů, praskalo mně v uších, usilovně jsem polykal sliny a rostlo moje sebevědomí. Zvláště když jsem si uvědomil, že by se sem vešla Eiffelovka s petřínskou věží dohromady."⁵

Později, když opustil havířinu, byl Jaroslav Pospíšil využíván jako figurant v podzemí a přeřazen do měřické kanceláře ke starému Němci, "markšajdrovi" Kneifeldovi. Vzhledem ke svým schopnostem tu postupně vykonával zodpovědnější práce. "Ve své funkci jsem tenkrát zpracovával různé odhady uhelné substance, studoval jsem staré geologické profily a zakresloval nové, a dokonce jsem pro Einera zaměřoval území za Jívkou, kde měl stát důl se vším vybavením a šachtou 1000 m hlubokou."⁵

Zajímavá je Pospíšilova charakteristika a možno říci objektivní hodnocení válečné situace, zejména studentů a atmosféry na dolech:

"Studenti hledali útočiště, kde se dalo... Takovou příležitost skýtaly svatoňovické doly, kam se "nebezpečná" mladá inteligence začala obracet. A doly pomohly. Nejen v této kritické době roku 1939, ale po celou válku byli přijímáni studenti a mladí maturanti. Samozřejmě na různé pomocné práce, což režimu plně vyhovovalo.

Přístup vedení dolů k vysokoškolákům byl zprvu rozpačitý a opatrnický. Vedení se obávalo německé kritiky a toho, že bude obviněno z ukrývání politických provinilců. Prvních deset vysokoškoláků bylo přijato v prosinci 1939, vesměs jako pomocní dělníci. Jenže vedení dolů jim umožňovalo práci na různých pracovištích v dílnách, laboratořích, na pile, v elektrárně, prostě všude, kde mohli současně uplatnit své vědomosti. Největší možnosti byly samozřejmě v dolech při těžbě uhlí, při dopravě, při měřických pracích apod...

Po nástupu ředitele Einera se pozice studentů zásadně změnila. Všichni ti, kteří vykonávali nějakou odbornou práci nebo zastávali funkci v dolech či v dílnách, byli převedeni do úřednického stavu, jmenováni technickými úředníky, mistry, důlními měřiči apod. Na dolech nastupovali další vysokoškoláci, kteří byli postupně propouštěni z koncentráků. A samozřejmě tu pracovala řada maturantů. Ti dávali přednost dolům před nasazením v Říši."⁶

Dnes již těžko pochopíme atmosféru této doby, vliv náhlého zlomu v životě mladé české inteligence, násilné přerušování jejich životní dráhy, prudkou změnu prostředí, přechod z duševní práce na fyzickou, beznaděj, zesilující tíhu nacistické okupace, která doléhala na celý národ. Určitou, i když velmi nejistou útěchou byla jejich víra, že se vše vrátí do starých kolejí a nacistický režim padne. Řada se jich zapojila do odboje, i když Metelka ve svém Roztrženém revíru⁷, tendenční historii dolů, konstatuje s hořkostí, že "pro odbojové hnutí nebyli studenti přínosem a jejich hlavní starostí bylo přežít dobu a pokud možno užít si mládí a omezených protektorátních zábav". Což je tak těžké pochopit, že pro mladé lidi v jejich postavení to bylo zcela přirozené? Jejich politický postoj a aktivity nebyly snad plně v souladu s přáními

komunistů a jejich odboje, který se prosazoval až od června roku 1941, kdy Němci porušili pakt uzavřený se Sovětským svazem.

Je třeba si uvědomit, že lidé se tehdy dělili na izolovanou menšinu sympatizující nebo dokonce spolupracující s Němci a na většinu protiněmeckou, nerozlišující se podle ideologie, stranické příslušnosti nebo sociálního postavení. A tak se to projevovalo i u studentů na dolech. Vždyť v tanečních večírcích pořádaných i přes přísný zákaz v hospodě Brno v Petrovicích, kde bývali pravidelnými hosty, se pořádaly ruské večery a zpívaly písničky odposlouchané v západním rozhlase a tancovalo se při nich, pokud je zvládl lesák Vašek Prouza na harmoniku zahrát.

Poznámky

1. Dne 17. listopadu 1939 nacisté nařídili zrušení všech vysokých škol. Popravili 9 studentských funkcionářů a na 1200 vysokoškoláků deportovali do koncentračních táborů, kde mnozí našli smrt. Ostatní vysokoškoláci se rozprchli a řada jich našla azyl u Svatoňovické báňské společnosti, kam se uchýlovali i maturanti, kteří neměli možnost vysokoškolských studií.
2. Ing. Jaroslav Pospíšil se narodil 6. listopadu 1919 v Hlubočkách u Olomouce. Jako student Vysoké školy stavební v Praze, na kterou nastoupil v roce 1937, poznal Malé Svatoňovice jako vychovatel při prázdninovém pobytu dětí v roce 1939. Po útěku z Prahy, kde se zúčastnil studentských bouří, a po uzavření vysokých škol našel azyl v Malých Svatoňovicích na dolech SBS, kde měl již známé. Pracoval jako havíř a později byl přeložen do "markšajdky", měřické kanceláře. Díky své odbornosti, schopnostem a zájmu dosáhl uznání a vypracoval řadu plánů a projektů. Jako schopný kreslíř nakreslil i skupinovou karikaturu pracovníků štoly Ida. Ve Svatoňovicích se oženil a po válce v roce 1947 dokončil vysokou školu a odstěhoval se. Působil potom jako stavební inženýr, stavbyvedoucí a projektant při rekonstrukci a stavbách tunelů. Zemřel 21. dubna 1999 v Brně.
3. Byl to Theodor Lokvenc (1895-1969), tehdy naddůlní Svatoňovické báňské společnosti, u které byl zaměstnán od roku 1919 do roku 1952, otec autora článku, od roku 1943 tchán Jaroslava Pospíšila.
4. Název Slepý důl vyjadřuje jedinečnost tohoto díla, které je umístěno v podzemí a nevychází "na den". Je vyhlouben z obzoru dědičné štoly Ida. Všechna těžební zařízení jsou umístěna v rozlehlém vybetonovaném prostoru pod zemí. S hloubením šachty se započalo v roce 1890 a v letech 1921-1931 byla jáma vybetonována.
5. V té době byl zvažován projekt nové šachty mezi Jívkou a Stárkovem, vycházející z příznivých výsledků geologického průzkumu. Jáma měla zpřístupnit další zásoby uhlí a o hodinu prodloužit produktivní pracovní dobu havířů. Důl měl mít 690 zaměstnanců a náklad na jeho vybudování, které mělo trvat sedm let, byl odhadován na 100 milionů korun. Plán se neuskutečnil.
6. Ing. Otto Einer byl sudetský Němec pocházející ze Schönbachu u Aše. Narodil se 13. prosince 1912. Do funkce ředitele Svatoňovické báňské společnosti byl jmenován 1. dubna 1941. Byl členem SA a NSDAP. Nebyl však nejvyšším stranickým funkcionářem v obci, tím byl zaměstnanec SBS E. Gerhardt. Hodnocení jeho působení v této funkci i v obci je rozporuplné. Je pochopitelné, že jeho jmenování muselo být odrazem nějakých, snad i politických zásluh. Ve funkci u dolů se však zajímal zejména o odborné záležitosti a provoz dolů, který se mu podařilo stabilizovat. Zvýšením těžby si získal zásluhy o válečné hospodářství a příznivé hodnocení okupačních

orgánů. Nepůsobil ve svém jednání jako necita a byl u pracovníků dolů celkem oblíbený. Chránil jejich zájmy, což se projevilo i postojem k vysokoškolákům, jejichž schopnosti ve prospěch dolů i své osoby využil. Jeho zásahy ve prospěch dělníků a Čechů vůbec koncem války jsou hodnoceny jako snaha po zmírnění viny a zajištění další budoucnosti. Jako Němec byl na žádost rady SBS 10. května 1945 zatčen, předán Lidovému soudu v Úpici a odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán 26. května a rodina byla odsunuta. Za vinu mu byl kladen hlavně podíl na zatčení pěti dělníků SBS gestapem v září 1941, kteří zahynuli v koncentračním táboře v Mauthausenu. Později se však prokázala jeho nevina v této kauze. Rychlost jeho odstranění bývá pamětníky spojována se snahou některých českých úředníků, kteří se více či méně podíleli na nedobrych opatřeních a zásazích na dolech, korupci, případně i kolaboraci s Němci, a snažili se proto co nejrychleji odstranit nepohodlného svědka, kterým ředitel byl.

7. Metelka, J.: Roztržený revír. Boj svatoňovických havířů proti nacistickým okupantům. Kruh, Hradec Králové 1974.

Náhrobní kameny v novoměstském kostele

Jiří Horák, Jan Vít, Karel Nývlt



Náhrobek Václava Burgermeistra z Villarsburgu (Foto David Nývlt)

Při přípravě na velkou opravu interiéru děkanského kostela nejsvětější Trojice v Novém Městě nad Metují bylo 3. března 2001 nalezeno pod podlahou středního bloku lavic před předním pilířem kůru, v úrovni pískovcové a cihelné dlažby, šest pískovcových náhrobních kamenů a jeden pod úrovní dlažby v koutě niky pod postranním oltářem.

První náhrobní kámen ze šesti vedle sebe ležících (ve směru od hlavního oltáře) patřil jednorochní Františce, dcerce hejtmana panství Matěje Valáška, která zemřela 4. 6. 1749. Její matka, také Františka, zemřela při jejím porodu 24. dubna 1748 a její náhrobní kámen s delším latinským textem stával od opravy v roce 1821 na podsíni u dolejších kostelních vrat - tak uvádí kněz Jan Karel Rojek, který zde působil (v letech 1829-1839 jako kaplan a v letech 1850-1862 byl zdejším děkanem) a který se velmi zasloužil o poznání novoměstské historie. O náhrobním kameni malé Františky se nezmiňuje. Tento poměrně malý, ale silný kámen (115×77×26 cm) byl obrácen lícem nahoru, latinský nápis je v majuskulích, spodní řádek s datem úmrtí a věkem zesnulé je proveden odlišným, více méně psacím, skloněným písmem a je stěží čitelný.

"NON LUGE SED LEGE VIATOR FRANCISCAM MATRIS AD LATUS DORMIENTIS FILIAM QUIA NON MORTIS SED VITAE AETERNAE1 FACTA EST SPOLIUM A.174.. juny aetatis Suae Ann.."

Uvedený záznam lze přeložit takto:

"Netruchli, ale ulož, poutníče, dcerku Františku po boku spící matky, protože byla uchváčena ne ve smrt, ale do života věčného. Roku 174.. června věku svého ročního.."

Druhá deska (167× 85×18 cm) je náhrobním kamenem mladičkého syna direktora panství Václava Burgermeistra z Villarsburgu, který byl pohřben u oltáře sv. Jana Nepomuckého (dnešní křestní kaple). Kámen byl obrácen lícem dospodu, na okrajích podložen a při obrácení byl od půdní vlhkosti zcela orosený. Zesnulý chlapec je zobrazen v reliéfu jako mladý rytíř v brnění, s kordem a štítem, na kterém je rodinný erb, stejný jako na portálu Villarsburského domu v ulici Českých legií čp. 4. Výška reliéfu je od 5 do 12 cm. Povrch kamene je zbarven červeně, latinský nápis po obvodu je v majuskulích, slova REGE REGUM (označení Boha) nesou stopy pozlacení. (Rojek v seznamu v kostele pohřbených uvádí zesnulého s poněkud odlišným datem úmrtí a věku, o kameni se nezmiňuje.)

"SISTE VIATOR! HIC QUIESCIT WENCCLAUS IOSEPHUS VICTORINUS BOURGEMAITRE DE VILLARSBURG, QUI A REGE REGUM IN OPTIMA SPE PROMOTIONIS MILITARIS, QUA CAESAREO REGIUS CADET, CIRCA ANNUM DECIMUM TENERRIMAE AETATIS SVAE INTER COELITES AD AETERNITATIS ACADEMIA EVOCATUS EST DIE 30 MAIJ 1770."

Volný překlad zní takto:

Zastav se, poutníče! Zde odpočívá Václav Josef Viktor Burgermeister z Villarsburku, jenž od krále králů v nejlepší naději na vojenské povýšení, jímž císařsko-královský kadet, kolem deseti let svého něžného věku, byl povolán mezi nebešťany k věčné akademii, dne 30. května 1770.

řetí kámen, také uložený lícem dospodu (177×85×14 cm), je též pěkně zachovalý a z nalezených nejstarší, pochází z roku 1555. Rojek o něm věděl, ale neviděl jej. Z poznámek kněze Jana Nepomuka Padiaura (autora první novoměstské kroniky) uvádí Rojek zkrácené nápisy, latinský i český, a poznamenává: "...v r. 1821 k dlažbě spotřebovaný". Na reliéfu kamene je nahoře tabule s latinským textem, pod ní úplný erb. Jako tzv. klenot je tu postava vousatého mužika v čepici se střapcem, držícího šikmo tyč s kroužkem na horním konci (měřidlo?), pod ním přilba s širokým příkrývadlem a štít, na kterém jsou dvě hlavy orlic s krky a otevřenými zobáky, otočené od sebe, a níže pod nimi tři vodorovné pruhy. Dole je pak tabule s textem českým. Výška reliéfu je asi 3,5 cm. Náhrobní kámen patřil příslušníku slezského rodu Janu Stangovi ze Stonsdorfu (dnešní Staniszów) a na Boberštaině (Bobrów, nedaleko Hirschbergu, což je dnes polská Jelenia Góra).

"ANNO DOMINI 1555 DE2 CIRCVMCISIONIS DOMINI PIE OBIIT NOBILIS ATQVE GENEROSVS IOHANNES STANG A STONSDORF IN BOBERSTAIN LETHA PANIE MDLV NA DEN WOBRZEZANII PANIE W CHRISTV ZIWOT SWVY DOKONAL VROZENY PAN IAN SSTANN Z STONSDOR FFV A NA BOBERSTAINIE"

Na čtvrté desce (173×87×14,5 cm) nebyly zjištěny žádné stopy po nápisech a uražený roh desky byl v minulosti připojen maltou.

Pátý kámen (176×86×18,5 cm) byl obrácený lícem nahoru, má zašlý reliéf postavy v jakémsi rubáši a po obvodu jen zčásti čitelný text. Letopočet úmrtí je již zcela nečitelný, ale v rukopisných materiálech ThDr. Bedřicha Augustina k připravované, žel již nerealizované, práci o církevních objektech novoměstské farnosti, byl letopočet i přesnější časový údaj úmrtí nalezen. Celkově tedy obvodový text lze, s částečnými mezerami, číst takto:

"Letha Panie [1608 w] pondiel[j po] Ochtabu 3 [Kráľůw umrzela urozen]a Panij Anna ... [z]iwota ... [tiel]o gegi tuto odpocziwa w oczekawanii Blahoslawe[neho] ... wzkrissenij k Slawie Ziwot[a weczneh]o. Amen. "

O kterou zesnulou paní Annu šlo, dnes již těžko zjistíme, neboť v Rojkově práci "Seznam pohřbených w chrámu Páně Nejsv. Trojice - pokud v matrikách udáno" (list 72), jsou údaje až od roku 1745. Na listu 124 "Při odkazech k záduší, připomínají se z těch, kteří v kostele chtěli být pohřbeni" jsou uvedeny: Anna Vávrová 1603 (10 kop), Anna Bratková 1608 (slady), Anna Daníčková 1613 (k záduší velkého kostela 50 kop), ta poslední - pokud letopočet úmrtí byl v minulosti chybně čten.3

Šestý kámen (154×82×25 cm) byl opět bez nápisů. Velmi zajímavým nálezem je pak sedmý náhrobní kámen (146×76×18 cm) z roku 1578, jenž byl nalezen pod postranním oltářem z kaple Bartoňova chorobince. (V 19. století zde byl oltář Panny Marie Karmelské s nejstarším vyobrazením Nového Města nad Metují z roku 1726.)

Obvodový nápis má pokračování pod erbem a je, podle odborníků, psán renesanční frakturou, vycházející z gotického písma:

"Letha ziti XXVII W autery po swate Sskolastycze Umrzela Urozena pana Regina z Ssterntdorffu a tuto gest pochowana pâ Bůh Racz Jidati gegij radostno Veyti: 1.5.7.8"

Krásně zachovaný erb (výška reliéfu je asi 2 cm) je totožný s tím, který uvádí Milan Mysliveček v obou dílech svého Erbovníku (1993, 1997) pro rody Novodvorských a Stříčkovských z Pozdětína. Udává však, že erb pochází z roku 1586; náhrobní kámen je však již z roku 1578. Také jediná známá obec Sterndorf v Čechách je na Litoměřicku a byla založena litoměřickým biskupem Jaroslavem hrabětem ze Šternberka, ale až v roce 1676. Poněvadž Pavel Novodvorský z Pozdětína byl ve službách pánů ze Žerotína a zakladatel našeho městečka Jan Černčický z Kácova byl velkým příznivcem jednoty bratrské (sbor jednoty byl zpočátku v domě "Jeho Milosti", jak zjistil Jan Juránek) a manželkou Karla staršího ze Žerotína byla Johanka Černčická z Kácova, snad by to mohlo být stopou k objasnění objevení se tohoto erbu na náhrobním kameni v našem městě.

Snad se něco bližšího o erbech na nalezených náhrobních kamenech dozvíme v odborných publikacích, jistě se k nálezů také vyjádří heraldikové. V každém případě jde o cenné památky na minulost našeho města, které letos slaví 500 let od svého založení.⁴

Poznámky

1 V reliéfu je použita tzv. ligatura (spojení dvou sousedních písmen) - zde AE.

2 V reliéfu je použita tzv. enkláva, tj. do sebe vpisovaná písmena - zde D=DI, zde DE=DIE (=dne).

3 Tuto záležitost je třeba ještě prověřit v děkanských matrikách, které jsou t.č. uloženy ve Státním oblastním archivu v Zámrsku.

4 Autoři článku spolupracovali takto: Jiří Horák, badatelská práce, Jan Vít, překlady, Karel Nývlt, technická spolupráce.

Čerychovu vilu dostala darem nezisková organizace

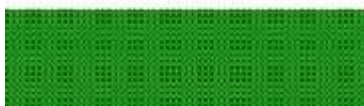
Hynek Šnajdar

Vila, jejímž majitelem byla rodina Čerychova a která patří mezi státem chráněné památky a architektonicky nejcennější budovy v České Skalici, byla darována Nadaci rozvoje občanské společnosti.

Krásnou budovu navrhl Otakar Novotný, autor objektu pražského Mánesa, a přilehlou pozoruhodnou zahradu založil přední český zahradní architekt Josef Kumpán. Při dnu otevřených dveří, který se konal v sobotu 15. září, mohli sice návštěvníci obdivovat krásu této památky, avšak určitě jim neuniklo, jakým způsobem se zde hospodařilo v době bývalého režimu, který rodině Čerychových vilu sebral. Necitlivě přebudované interiéry doplněné naprosto nevhodnými doplňky vilu sice degradovaly, nicméně jejího ducha jí vzít nemohly. Ladislav Čerych, jenž stál společně s Pavlem Tigridem u zrodu Rádia Svobodná Evropa a spoluzakládal Středoevropskou univerzitu, se celý život zabýval vzděláváním a evropskou spoluprací. "Přál bych si, aby se vila stala střediskem, které přispěje k rozvoji vzdělávání, aby aktivně přispěla k rozvoji města, celého regionu, a také aby byla pramenem nových myšlenek," uvedl Čerych. Jeho slova si vzala za své ředitelka nadace Hana Šilhanová. Jejím hlavním cílem je totiž budovu zachránit a zamezit jejímu dalšímu chátrání. Totéž se týká i zahrady, která je přímo stvořená například pro výtvarné výstavy v plenéru.

Pečeť, znaky a prapor města Hronova

Ladislav Hladký



Nejstarší vyobrazení znaku města Hronova
(V. Widimsky: Städtewappen des oesterreichischen
Kaiserstaates I, Wien 1864, obr.č.184)

První písemná zpráva o Hronově na náchodském panství je z roku 1359, kdy se jeho jméno objevuje v souvislosti se jmenováním nového faráře. Lokalita je však přibližně o století starší; takřka s jistotou ji založil první držitel panství Hron z Náchoda. Jako městečko (oppidum) se Hronov poprvé připomíná v roce 1415, jako město až v roce 1859.

Používání pečeti u malých poddanských městeček a u vesnic přichází do módy teprve v poslední čtvrtině 18. století. Do této doby, nejpozději do první čtvrtiny 19. Století, můžeme položit vznik hronovského typáře, v jehož pečetním obraze nacházíme stylizovaný mariánský sloup (resp. sousoší) stojící od roku 1725 na "městečku", dnešním náměstí Československé armády. Známe čtyři otisky tohoto zřejmě jediného a dnes nezvěstného hronovského typáře; tři jsou uloženy v Archivu Národního muzea v Praze (tzv. Eichlerova sbírka z let 1825-1834), čtvrtý se nachází ve Státním okresním archivu v Náchodě ve sbírce pečetních otisků jaroměřské provenience. Jedním z podnětů k pořízení typáře velmi pravděpodobně bylo udělení dvou výročních a úterních týdenních trhů Marií Terezií (1771; listina se nedochovala) a jejich potvrzení listinami Josefa II. (1788) a Františka II. (1796).

Dochované otisky jsou mírně oválného tvaru (osy 25 a 27 mm). Pečetní obraz tvoří zmíněné sousoší, kde nejvýše na sloupu je Panna Maria držící v náručí Ježíška, níže na podstavci po stranách ne zcela zřetelné postavy dvou světců, jejichž jména se v literatuře různí, nejnižší ve výklenku sv. Jan Křtitel. Kolem pečetního obrazu je v opise legenda MARKFLEK HRONOW NAD BILAU HORAU. (Markflek je zkomolenina z německého der Marktflecken = městys, městečko, Bílá - dnes Šedivá - hora je vyvýšenina na katastru Hronova táhnoucí se směrem k Velkému Poříčí, tedy po proudu řeky Metuje, po jejím levém břehu; proto nad Bílou horou) Dole jsou iniciály PMP (= Panna Maria Pomocná, obr. č. 1)

Je velmi pravděpodobné, že v souladu s dobovými tendencemi začal Hronov někdy po roce 1860 užívat tento pečetní obraz jako znak. Nasvědčují tomu první popisy v soudobé literatuře; nejstarší (V. Widimsky, Städtewappen des oesterreichischen Kaiserstaates I, Wien 1864, s. 49) uvádí, že v modrém poli leží stříbrné sousoší, kde pod Pannou Marií vpravo je sv. Florián a vlevo sv. Mikuláš, dole sv. Jan Křtitel; v patě štítu je zelený trávník (obr. č. 2). Další popis (J. Kořán ve Světozoru, r. 8, 1874, s. 70) ponechává shodné barvy štítu a heraldického znamení, ale nezmiňuje se o trávníku; podle Kořána je pravý světec sv. Václav, levý sv. Vojtěch. Autor (A. Sedláček?) hesla Hronov (Ottův slovník naučný 11, 1897, s. 795) se drží popisu Widimského (sv. Florián a sv. Mikuláš), vynechává však trávník. Odtud zřejmě převzal popis V.

Kudrnáč (Úplný adresář a popis politického okresu Náchodského, Turnov 1907, s. 79). Stejně popisuje znak A. Sedláček (Místopisný slovník historický Království Českého, Praha 1908, s. 296-297). Z. Wirth a F. Machát (Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu náchodském, Praha 1910, s. 45) určují světce jako sv. Václava (vpravo) a sv. Vojtěcha (vlevo). K sv. Václavu a sv. Vojtěchovi se přiklonili autor prvních dějin Hronova (do 1800) F. Souček (Hronov nad Metují, Ratibor, r. 9, 1892, s. 510), E. Bouza a V. Vaňková (Znaky a pečeti měst náchodského okresu, Česká Skalice 1972, s. 20) a J. Čarek (Městské znaky v českých zemích, Praha 1985, s. 160).

Je nesporné, že pečetní obraz i znak vycházejí z mariánského sloupu. Podíváme-li na něj, vidíme, že na straně obrácené k silnici je dole v kartuši nízký reliéf sv. Jana Křtitele s beránkem. Po stranách - z pohledu od silnice - jsou sochy sv. Václava (vlevo) a sv. Bedřicha (vpravo), patronů donátorů sousoší, kněží Václava Vojtěcha Klugara a Bedřicha Kordy. Příčin uvedených záměn je více. Vinu můžeme připsat zejména na vrub nezřetelnému výtvarnému zachycení postav obou světců na pečetidle. Jsou podány schematicky a záleží na zkušenostech i na přání pozorovatele, vidí-li sv. Mikuláše, Vojtěcha či Prokopa; k tomu přispělo i to, že atributem všech tří světců je berla (Mikuláš a Vojtěch byli biskupy, Prokop infulovaným opatem). Také štít a praporec sv. Václava jsou nezřetelné a je jen pochopitelné, že došlo k záměně za nádobu s vodou, atribut sv. Floriána, ochránce před ohněm; to se vysvětlovalo také tím, že v den svěcení sloupu, 22. října 1725, došlo v Hronově k požáru. Někteří autoři chtěli vedle sv. Václava vidět jiného zemského patrona - sv. Prokopa nebo sv. Vojtěcha (zde hrálo jistě roli i druhé Klugarovo křestní jméno).

Z uvedeného vyplývá, že na pečeti i ve starém znaku je vpravo sv. Václav a vlevo sv. Bedřich, utrechtský biskup v 9. století (roku 838 zemřel mučednickou smrtí; byl probodnut u oltáře mečem, jenž je - vedle mitry a patriaršího kříže - jeho atributem a který postrádají další tři v popisech udávaní světci).

Znak v této podobě používal Hronov především jako heraldické znamení na obecních razítkách s opisem MĚSTO HRONOV NAD BÍLOU HOROU N./M. (= nad Metují) až do roku 1925, kdy (během čtyř měsíců) se symbol Hronova dvakrát změnil. Paradoxní je, že nadřízené orgány nenamítaly nic proti heraldickému znamení, pouze požadovaly vypuštění bližšího zeměpisného určení "nad Metují a nad Bílou horou". Přesto obecní zastupitelstvo schválilo 23. dubna 1925 návrh městské rady, "aby se dala do znaku zvonice, ježto je památná Jiráskovým dílem U nás". Již 18. srpna 1925 obecní zastupitelstvo toto usnesení zrušilo a rozhodlo, že ve "znaku" bude nadále rodný domek A. Jiráska. Až do roku 1945 používalo město kulaté razítko o průměru 37 mm s opisem MĚSTSKÝ ÚŘAD V HRONOVĚ s naturalistickým vyobrazením domku včetně vysvětlujícího textu Rodný domek A. Jiráska.

V listopadu 1947 se Místní národní výbor (dále jen MNV) v Hronově k mariánskému sloupu vrátil. Již na jaře požádal místního občana Josefa Lamku (*1931, později výtvarník, loutkový režisér, tvůrce televizních loutkových a kreslených pořadů), syna městského důchodního, o vypracování návrhu s použitím starého znaku. Pak rada MNV vybrala jeden ze čtyř návrhů, na nichž bohužel chybí sv. Jan Křtitel. Toto zobrazení mariánského sloupu na městském razítku s opisem MÍSTNÍ NÁRODNÍ VÝBOR V HRONOVĚ - SPR. OKR. NÁCHOD se používalo do počátku padesátých let 20. století. Opět to tedy nebyl znak v plném smyslu.

Mariánské sousoší by mohlo sloužit jako heraldická figura, pokud by takový znak došel oficiálního schválení. Jeho popisy z 19. a 20. století vyhovují základnímu heraldickému pravidlu o barvě a kovu. Dva "znaky" z roku 1925 nikdy skutečnými znaky nebyly a ani nikdy být nemohly. Nejsou zde stanoveny tinktury a dále, jiné heraldické pravidlo stanoví, že heraldické znamení je vždy symbolem a nesmí být kresleno realisticky, resp. až naturalisticky, podle skutečnosti, protože pak je heraldicky nezřetelné a nesrozumitelné. "Tvůrcové" (resp. navrhovatelé) obou hronovských "znaků" nemuseli experimentovat se zvonící a Jiráskovým rodným domkem; stačilo pouze změnit opis na obecním razítku a pokud by chtěli mít znak se všemi atributy a řádně schválený, mohli jeho návrh s mariánským sloupem jako heraldickým znamením předložit Ministerstvu vnitra ČSR, jež tehdy městské znaky schvalovalo a udělovalo. Ani poválečný návrat k mariánskému sloupu nebyl zcela bezproblémový. Také zde nebyly stanoveny tinktury a ani tento "znak" nebyl nikým schválen a udělen.

Když se v roce 1971 v souvislosti s přípravou publikace o pečetích a znacích měst okresu Náchod začala rada Městského národního výboru (dále jen MěstNV) v Hronově zabývat městským znakem, měla pouze dvě možnosti: Buď schválit jako znak mariánské sousoší, jež mělo nespornou tradici, nebo přijmout znak nový. Protože normalizační poměry "svatým" nepřály, rada MěstNV rozhodla 23. března 1971, že znakem města, v němž se každoročně na počest Aloise Jiráska konají celostátní ochotnické festivaly, bude divadlo. Výtvarné návrhy akad. malíře Jiřího Škopka z Jaroměře byly projednány s Okresním archivem v Náchodě, odborem kultury Východočeského krajského národního výboru v Hradci Králové a tehdejší Komisí pro otázky znaků měst při Archivní správě Ministerstva vnitra České socialistické republiky a po realizaci jejich připomínek, jež 3. srpna 1971 rada MěstNV v Hronově přijala, plenární zasedání MěstNV schválilo 12. prosince 1972 na základě VII. článku Vzorového statutu pro městské národní výbory z roku 1967 nový znak města (obr. č. 3), jehož popis zní: "V modrém štítě leží stříbrné divadlo jako symbol známých divadelních festivalů - Jiráskových Hronovů."

Současný městský znak tedy vyjadřuje význam Hronova pro naši kulturu. Je však třeba přiznat, že symbol divadla, jehož grafická podoba by napříště měla být závazná (Hronov je prvním městem, jež si do svého znaku dalo divadlo), by mohl být ztvárněn i jinak. Názory na tento znak jsou pochopitelně různé, a to nejen mezi heraldiky (setkal jsem se především s ohlasy negativními), ale i mezi hronovskými občany, kteří si na znak většinou již zvykli.

Podle svědectví PhDr. Jiřího Horiny (1928-1999), polistopadového posledního předsedy MěstNV v Hronově, město Hronov začalo používat městský prapor až po druhé světové válce a po čtyřicetileté přestávce jej vyvěšuje při slavnostních příležitostech (například při Jiráskových Hronovech). Prapor má tři podélné pruhy, horní je modrý, prostřední bílý a dolní zelený (obr. č. 4). Podle běžného výkladu symbolizují vodu (modrý), vzduch (bílý) a okolní přírodu (zelený). Tyto barvy mají svůj původ v podobě městského znaku v 19. století (včetně trávníku). Přestože prapor nikdy nenabyl úředního schválení, je možno jej dlouhým užíváním pokládat za vydržený.

Poznámka autora Článek vznikl krácením a částečným přepracováním mé studie Pečeť, znaky a "znaky" města Hronova, in: Stopami dějin Náchodska 4, 1998 (Sborník Státního okresního archivu v Náchodě), s. 61-70.

Snažím se tomu přijít na kloub (Josef Lisák)

Petr Suchánek



Josef Lisák: Pod Velebitem (Pobřeží Jadranu), olej, 1967

Jsou lidé, kteří neradi opouštějí svůj domov, neradi se vydávají na cesty. Jsou však i tací, pro něž je dálka výzvou. Jsou lidé, kteří proplují životem a příliš se neptají proč. Jsou však jiní, pro něž je výzvou celý život. Neustále se táží a na své otázky se pokoušejí najít odpovědi.

Josef Lisák je poutník. Poutník, který se celým svým životem snaží zodpovědět otázku po jeho smyslu. Snad už od prvních kroků ho to táhne ven; nejdříve za humna, později stále dál, kam až ho nohy (a také bicykl) donesou. Myslím, že jen málokdo poznal svůj rodný kraj tak jako on -

doslova na vlastní kůži.

Narodil se v Polici nad Metují 11. února 1923. Už jeho klukovská léta byla poznamenána nesmírnou krásou a zároveň tragikou života. Vnímal štěstí a krásu kolem sebe. Jenže když mu bylo osm let, zemřel mu otec a za války babička. Odešli mu lidé, které měl velice rád. Proč? Od té doby si tu dvoudomost života, tu nádheru a zároveň nesmírnou hrůzu, nese kdesi uvnitř.

Po otci zdědil řeznickou živnost, ale zabíjet živé tvory pro něj bylo utrpení. Bylo by naprosto nesnesitelné, kdyby neměl kam utéci. Ráno, dříve než otevřel krám, utíkal na Ostaš. Než začal s prací, kterou pociťoval jako krutost, prožíval rána v lesích a mezi skalami. Večer znovu musel vyběhnout někam nahoru, alespoň chvíli se dívat směrem k Bělským horám (jak říkali Stěnám nad Bělým), aby smyl utrpení dne. Žil jenom v neděli.

Za protektorátu byla na okraji lesa za Bělým hranice. Hlídali ji sice vojáci, ale se starším kamarádem do Bělských hor utíkali. V té zakázané zemi, kam nikdo nesměl, bylo liduprázdno a pro dva vetřelce svoboda, volnost. Na Koruně tehdy nakreslil první akvarel. A malování už mu zůstalo. Právě ono mu pomohlo překonat chvíle zmatku, kdy se vtírá množství otázek: "Proč tu jsem? Skutečnost je sama o sobě krásná, ale proč za ni tak draze platíme? Dalo by se vzepřít - vzít si život, ale proč by nám potom byl život dán?"

Zůstala mu také touha putovat. Mnohokrát se rozběhl na Špičák, tam vylezl na triangl, aby viděl Krkonoše. V kteroukoli roční dobu, jenom aby viděl hory, které pro něj znamenaly dálku a zvaly ho. Později zcestoval téměř celou republiku, hlavně ty hory. Pozoroval, jak pomalu zaniká starý způsob života lidí v krajině, takový jaký existoval po staletí a jak je nahrazován čímsi novým. Pozoroval, snažil se pochopit a zachytit.

Společníkem na cestách mu často býval Josef Ducháč. Povíдали o umění mnohokrát až dlouho do noci. Probírali všechno, co měli v hlavě: moderní směry, kompozici, použití barev...

"Když se dělá obraz, nejde malovat skutečnost přímo, nejde jenom obkreslovat. To se k ní člověk musí přiblížit nějak z druhé strany, a teprve pak se mu ji může podařit dostat na plátno."

Maloval, aby zastavil čas. Jen tak pro sebe. Nikdy nepomyslel na vystavování nebo dokonce na prodej svých obrazů, chtěl malovat zcela svobodně. Věděl, že okamžiky, které teď prožívá už nikdy nebudou. Zaznamenat je kresbou, znamenalo zachovat je, moci se k nim vrátet.

Malovat pro obživu se však bránil: "Necítil jsem, že bych mohl pro malování hladovět; a také jsem měl představu, že je třeba umění posouvat někam dál, ale nevěřil jsem, že bych toho byl schopen."

Maluje po celý život. Avšak jenom tehdy, když mu to práce dovolí: v gumovce na tři směny a od jara do podzimu je jí dost na zahradě a kolem domu. A tak zbývají občas neděle. Kreslí na cestách, na zahradě, v lese za domem. Obrazy maluje, když je špatné počasí nebo v zimě.

"Život by přece byl jenom špatný vtip, kdyby neexistovalo něco, co mu dává smysl. Každý život je plný nepochopitelného utrpení a nikdo se mu nevyhne. Proč to všechno? Tomu se snažím přijít na kloub."

Zázrak všednosti (Rozhovor s grafikem Jiřím Samkem)

Petr Havel



Jiří Samek: Dvě mandarinky (hlubotisk z lina, 1998)

Kdopak by hledal v ospalém městečku pod Ostašem ateliér umělce světového jména? Přitom polický grafik Jiří Samek sbírá na vrcholných výtvarných přehlídkách po celém světě jedno ocenění za druhým. Už jenom účast na těchto mezinárodních výstavách není vůbec samozřejmostí. Například od konce září do poloviny listopadu tohoto roku probíhala v jihoněmeckém Bietigheim-Bissingenu prestižní výstava linoritů. Z 450 přihlášených umělců z celého světa vybrala porota k vystavení práce pouhých 54 grafiků z 13 zemí. Z toho byli tři Češi. Jedním z nich byl Jiří

Samek.

Letos v létě vystavoval svá lina z hloubky v jízdárně náchodského zámku. Státní galerie výtvarného umění v Náchodě připravuje vydání reprezentativního Samkova katalogu. V květnu měl svou vůbec první samostatnou zahraniční výstavu - v polské Swidnici. V listopadu ho ještě čeká velká samostatná výstava v Roudnici nad Labem. To máme tři autorské výstavy Jiřího Samka během půl roku! A k tomu ještě zmiňovaná účast na mezinárodní přehlídce. To je skoro neuvěřitelná bilance tohoto plachého, nenápadného umělce z Police nad Metují. K sepsání následujícího rozhovoru s Jiřím Samkem jsem se zastavil v krásném domě pod polickým klášteřem cestou z Javořích hor 1. října 2001.

Ty jsi vlastně vynalezl osobitou techniku lina z hloubky. Jakou ta technika hraje v procesu tvé tvorby roli? Je pouhým prostředkem k vyjádření tvých představ, nebo snad může být už sama o sobě inspirací?

Ta technika samozřejmě hraje v mé tvorbě roli zásadní. Já jsem - asi jako každý - hledal více způsobů vyjádření, ale právě lino z hloubky mi dává tu nejpřesnější představu o konečném výrazu díla. To je, myslím, velmi důležité.

Důležité je, aby forma byla nosná, aby myšlenka nepřekážela...

Dokonce může být u samotného zrodu této myšlenky. Někdy se přistihnu, že vidím obraz skutečnosti rozložený v body. Při jedné vycházce jsem třeba s údivem zjistil, že struktura lesa je neuvěřitelně podobná struktuře mých grafik. Vlastně jsem tam spatřil již hotový obraz, který potom stačilo vtělit do linoritu. Ani jsem nemusel nic vymýšlet.

Ty vlastně, možná bezděčně, vnímáš skutečnost způsobem, který je právě tvou technikou silně determinován.

V tom smyslu může být samotná technika inspirativní.

Ale v tvém díle se motiv krajiny objevuje vzácně. Řekl bych, že nejčastějším tématem tvých obrazů jsou vlastně ty nejvšednější věci. Jenomže v tvém podání má všednost svatozář.

Často se mi stává, že chodím dlouho okolo věci, aniž by mě nějak zvlášť zaujala. Až najednou, celkem nečekaně, ji uvidím v jiném rozpoložení, v jiném světle. Zjistím, že ta věc je vlastně jedinečná a krásná. Così ji ozvláštnilo - učinilo ji výjimečnou...

To je ten zázrak. Připomíná mi to zjevení.

Všiml jsem si třeba stromečku u cesty. Ten šeredný listopad ho tak ozvláštnil, že jsem ho musel vyrýt do lina. Nebo si vezmi celkem ošklivou konstrukci skleníku. Mě by ji normálně nenapadlo zobrazit. Ale potom jednou napadl sních...

A tu konstrukci "ozvláštnil", vlastně ji v tvých očích omilostnil a učinil ji krásnou. Ty jsi ale teď řekl: "šeredný listopad". Já bych podle tvých obrazů soudil, že máš podzim dost rád.

Já ho mám rád. Dokonce ho mám ze všech ročních období nejraději. Uklidňuje mě. Svou niterností i duchovností. Podzim náš svět prosvětluje, odkrývá jeho intimnější detaily. A potom mám hodně rád takové ty první záchvěvy jara.

Každá tvorba má svůj vývoj. Když porovnáš své dřívější grafiky s dnešními: vidíš v nich nějaký posun?

V obsahu asi ne. Ve formě ano. Jejich dřívější výraz byl volnější, neurčitější, rozplýval se v ploše. Mé dnešní grafiky mají geometrický, pevný výraz. Sám ani dost dobře nevím, jak jsem k němu došel. Asi je tady znát i větší řemeslná jistota.

Jenom řemeslná? Neodráží se tu také tvá životní zkušenost? Když se ohlédneš za životem, kterému období bys dal přednost?

Každé období života má své výhody i nevýhody. Samozřejmě - nejkrásnějším obdobím je dětství. Dítě všechno vnímá s mnohem větší intenzitou - je to vzrušující, neopakovatelný proces objevování světa. Později, za svobodna jsem měl spoustu času. Dnes je mi líto, že jsem ho lépe nevyužil. Co věcí jsem mohl udělat! Mám pocit, že jsem mládí promrhal. Zvláště dnes, když tolik zápasím s časem. Současné období mám přesto nejraději. Rodina sice bere člověku hodně volného času, na druhé straně dává jeho životu smysl a pevný řád. To, co dnes prožívám je krásné, asi tak krásné jako podzim.

Tento řád a tuto jistotu jsem měl na mysli v souvislosti s tvými dnešními obrazy. Často slyším názor, že kdybys žil v metropoli, nebo dokonce v jiné zemi, byl bys mnohem uznávanější, byl bys dokonce slavný a finančně dobře zajištěný. To znamená, že bys nemusel vydělávat řemeslem na živobytí, měl bys více času na rodinu i na obrazy.

Ale já jsem rád, že je to tak, jak to je.

Dobře, ale máš teď vůbec čas, aby sis třeba přečetl knihu?

Čtu hlavně před usnutím. Nedávno jsem dočetl Vojnu a mír. Byl to můj rest ještě z povinné četby. A víš, jak jsem se dostal k Tolstému? Díval jsem se na nějaký strašný americký film v televizi a potřeboval jsem potom nějak ukonejšit svou duši.

A pomohl ti Tolstoj?

Dokonale.

Grafik Jiří Samek se narodil 2. ledna 1955 v Náchodě, žil v Hronově, roku 1987 se s rodinou přestěhoval do Police nad Metují, kde žije dodnes. Studoval na broumovském gymnáziu, jeho výtvarný růst výrazně ovlivnil pražský malíř Jaroslav Uiberlay. Od konce sedmdesátých let pracoval v náchodské galerii, na počátku let osmdesátých začíná své práce poprvé vystavovat. V roce 1990 z galerie odchází a zřizuje si vlastní grafickou dílnu v Polici nad Metují. Účastní se mezinárodních přehlídek grafiky, kde sbírá četná ocenění. Námětem jeho grafik je často přirozený lidský svět, všednodenní předměty utopené v šeru, výseky městské, převážně noční krajiny, nejasná silueta klidné postavy...

Tady byla... (Fotografie Vratislava Šustila)

Vlastimil Havlík



Vratislav Šustil: z cyklu *Tady byla...*

Vratislav Šustil se narodil 19. 9. 1919 v domě čp. 40 na jaroměřském náměstí, v domě, za jehož silnými zdmi žije, fotografuje, vyvolává negativy, tvoří pozitivy svých snímků a v jehož podzemí je zároveň pro sebe a úzký okruh nejbližších přátel a známých vystavuje. Šustilův tatínek provozoval v Jaroměři od počátku desátých let dvacátého století fotografickou živnost. Jeho syn se u něho v letech 1934-1938 vyučil. Zároveň, v letech 1934-1937, navštěvoval Odbornou obvodovou živnostenskou školu v Novém Městě nad Metují. Řídil ji akademický malíř Jaroslav Míšek. Podobně jako dalším svým výtvarně nadaným žákům, poskytl nejedno dobré doporučení a vítanou radu (kupříkladu o zásadách kompozice fotografického snímku) i Vratislavu Šustilovi. Fotografickou provozovnu po otcově smrti, v letech 1947-1952, nejprve sám vedl, v první polovině padesátých let ji předal družstvu Fotografia a v roce 1956 nastoupil do dokumentačního oddělení Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové, které později řídil. Roku 1980 odešel do penze a nadále se věnoval a věnuje fotografii umělecké.

V dokumentačním oddělení královéhradecké lékařské fakulty se zabýval vědeckou fotografií. Řada jeho snímků tvoří nezbytnou součást knižních titulů odborné literatury, byla a je reprodukována v lékařských časopisech a využívána při přednáškách. Platí nepochybně to, co o nich napsal v Šustilově medailonu, otištěném ve třetím čísle dvouměsíčníku SCAN z roku 1999, docent MUDr. Jiří Bittner, CSc.: "Ani tyto „služební“ fotografie a diapozitivy však nikdy nepostrádaly alespoň lehký otisk uměleckého vidění, odrážející druhou, tvůrčí stránku jeho osobnosti."

V oblasti umělecké tvorby vypovídají Šustilovy expresivně laděné snímky zejména o stavu autorova nitra, duše, o autorově rozpoložení v okamžiku jejich vzniku, o jeho životních zkušenostech, láskách a zejména pak vzpomínkách. Svědčí též o fotografově pevném sepětí s krajinou, přírodou a jejími výtvary, o jeho vřelém vztahu k sochám, architektuře, divadlu, filmu, k hudbě, poezii... k básním Františka Hrubína, Jana Čarka... Potřeba uměleckého prožitku, umění, tvoří neoddelitelnou součást jeho tvůrčího usilování, je zdrojem inspirace, jitření duše i útěchy.

Tato svědectví, tyto skutečnosti, jakoby se nesmazatelně vryly do citlivé vrstvy autorových fotografických desek a negativů v prvním plánu, dříve, výrazněji, než to, co je na snímcích patrné na první pohled, než to, co je zřejmé, reálné, skutečné, co je vyfotografováno. Z Šustilových snímků se tak dozvídáme, že je autorem citlivým, plachým, skromným, do sebe zahrouženým..., že je však též přemýšlivým, hloubavým, tvořivým..., že v jeho životě najdeme více dnů bolestných než šťastných.

Dosavadní fotografické dílo Vratislava Šustila je neobyčejně bohaté, mnohvrstevné a myšlenkově náročné. Tvoří je snímky realistické a fotomontáže, jsou v něm zastoupeny jak krajiny a portréty, tak fotografie architektury a zátiší, respektive v ateliéru komponované snímky.

Prvou skupinu Šustilových fotografií tvoří záběry krajiny, snímky z míst, která jsou panu Šustilovi zvláště blízká. Z Babiččina údolí, Kuksu, Českého ráje, ze dvorka u domu zemřelého starého mládence - z prostoru "zabydleného" všedními věcmi magické působivosti. Patří sem bezpochyby i portréty - psychologické studie fotografovaných - a fotografie, řekněme, žánrové, atmosférou místa, ročního období, části dne prosycené záběry (snímek litinových křížů vrhajících dlouhé stíny na zeď hřbitovní kaple, božích muk na konci aleje, listy stromu částečně zakrytého průhledu na nádvoří špitálu v Kuksu). K tvorbě zátiší, snímků komponovaných, využívá Vratislav Šustil přírodnin (kamenů, dřívěk, větviček, šišek...), které si přinesl ze svých toulek krajinou, a všedních, zdánlivě banálních, ničím zajímavých předmětů, věcí všedního dne, věcí, jimiž je obklopen, s nimiž žije, které si oblíbil. A pan Šustil, obdarován mocí a schopnostmi kouzelníka, dokáže s těmito předměty divy a zázraky. Dokáže z nich v ateliéru vykouzlit například písečnou dunu s uschlým stromem, jenom on umí vylíčit prostřednictvím několika snímků s květy sedmikrásek dramatický příběh o ztracení přátel, o tíze samoty. Série komponovaných snímků se svíčkou v kovovém svícnu a můrou je zase svědectvím o jedné z mnoha fotografových bezesných nocí. Série, cykly snímků, fotografické příběhy na pokračování, zaujímají mezi výsledky Šustilovy tvorby význačné postavení a nezřídka dostávají i podobu jakýchsi fotoleporel.

Jeden z autorových zvláště zdařilých cyklů patří Barunce Panklové a s ní spjatému Babiččinu údolí. Byl nazván "Tady byla" a tvoří jej tři desítky prostých, lyrických, zároveň však i teskných, melancholických černobílých snímků formátu 18×24 cm. Významnou roli v nich sehrává světlo a stín a Vratislav Šustil pro ně hledal správná místa ve správnou chvíli plné tří roky, v letech 1971-1973. A když si teprve po dokončení cyklu přečetl knížku Antonína Zhoře Bety (1963), užasl. Vyprávění o trápení, strastech, ale i chvílích štěstí Barunky ideálně souznělo s jeho viděním, představami a pocity, s jeho snímky. Jsou věnovány neobvyklým, neotřelým záběrům známých míst, řeky Úpy s Viktorčíným splavem, okolí Starého bělidla a Panského mlýna s náhonem, Panklova bytu pod ratejnou, zámeckého parku..., a výstižným detailům, lucerně na soše Panny Marie nebo mlýnským kamenům u Panského mlýna, schodišti u Panklova bytu, zdi kuchyňské zahrady, holubníku u Starého bělidla, dveřím do saletu či lavičce v zámeckém parku... Na cyklus navazuje černobílá fotomontáž formátu 36×48 cm. Fotografovi se v ní podařilo propojit litinový kříž na hrobu u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Malé Skalici s květem jiřiny, se symbolem vlasteneckých Jiřinkových slavností, též však symbolem konce dnů Barunčiných, její svatby ve zmíněném kostele v září 1837.

Z Šustilovy hloubavosti, z jeho hledačství, myšlenkové neposednosti, z touhy zkoušet nové a nově, ze snahy experimentovat... vyrůstají fotografie druhého okruhu - fotomontáže. Jednou jsou vytvářeny kombinováním "osvědčených" negativů, podruhé jejich skládáním s negativy novými, jindy zase spojováním negativů k experimentu dosud nevyužitých. Nejde přitom ovšem toliko o vytváření fotomontáží na efekt, o bezduché experimentování, ale o to, jak co nejlépe, co nejvýstižněji, co nejpřesvědčivěji ztvárnit zamýšlené (Totéž ostatně platí také o formě autorových snímků a o jejich originální adjustaci. Na prvním místě jsou vždy obsah, myšlenka, sdělení.). Při pohledu na mohutnou kvádrovou stěnu gotického kostela svatého Mikuláše v Jaroměři spatříme i jeho bohatě zdobený barokní oltář. Fotoleporelu z cyklu snímků pořízených v interiéru zmíněného kostela dominují zvětšeniny kostelních svíců, či spíše píšťaly varhan rozdučené skladbou Johana Sebastiana Bacha? V sérii snímků s názvem "Kára života" vnímáme v prvním plánu dřevěnou káru, káru života, či spíše krajinu, krajinu měnící se, ubíhající, krajinu bytí, krajinu

viděnou z okna rychle jedoucího vlaku ? Co si nás podmaní více ? Fotogram jednoho života, života ve víru kvapíku, či spíše Hrubínovy verše, verše básně Srpnové poledne ?

Takto zní její závěrečné dvojverší:

*"A žiji jen proto, že jsem nikdy a nikde neměl stání.
I ona chvíle pukla žářem, díky, žes nestál, díky ti za ni!",*

dvojverší, které je snad i životním krédem fotografa Vratislava Šustila.

Vzpomínka na Miloslava Zachovala

Vladimír Šilhánek



*Miloslav Zachoval po vystoupení
17. 6. 1944 v pražské Lucerně
(Foto archiv MZ)*

Miloslav Zachoval se narodil 16. listopadu 1919 v Náchodě jako druhý syn redaktora a vydavatele týdeníku Náchodské listy F. K. Zachovala. Vystudoval reálné gymnázium v Náchodě (maturoval v roce 1939) a odešel do Prahy studovat práva. Po uzavření vysokých škol německými úřady na podzim 1940 se vrátil do Náchoda a byl zaměstnán v kanceláři u firmy Atas (Antonín Taichman a spol), výroba elektrických motorů.

V mládí se učil na klavír u J. K. Vejdy, kapelníka a ředitele kůru kostela sv. Vavřince v Náchodě. V červnu 1939 založil s několika studenty malý šestičlenný hudební soubor, ve kterém hrál na piano. První vystoupení byla na studentské slavnosti Majáles v Bělovsi a pak v létě v hotelu Vršov v Bradle u Chrudimi. Na Silvestra už hrál ve velkém sále v Beránku dvanáctičlenný taneční orchestr pod Zachovalovým vedením.

Slávek (jak jsme mu říkali) měl organizační talent, a tak měl orchestr záhy častější vystoupení při různých příležitostech (studentské večery, večírky sportovního klubu SK Náchod, koncerty v lázních Bělovsi, na Jiráskově koupališti a jinde). V roce 1940 to bylo celkem asi dvacet vystoupení, nepočítaje v to pravidelné hraní v restauraci hotelu Beránek v Náchodě nebo v hotelu Hvězda v Polici nad Metují.

Při všech těchto vystoupeních hrál Slávek piano. Také komponoval. Složil asi dvě tanga, dva foxtroty a znělku orchestru (noty se bohužel nezachovaly). Později, to už se orchestr rozšířil na 13 členů (po odchodu tzv. profesionálů a jejich nahrazením hráči ze studentského orchestru Red Music) aranžoval Slávek pro toto obsazení Lisztovu Uherskou rapsodii a několik skladeb pro zpěv a orchestr.

Při koncertních vystoupeních s velkým orchestrem Slávek dirigoval a na klavír hráli někteří naši kolegové z gymnázia. Záslouhou M. Zachovala se uskutečnilo společné vystoupení orchestru s Kamilem Běhounkem 8. 2. 1941 na reprezentačním plese MNS (Mladého národního souručenství) ve velkém sále Beránku. Přestože orchestr vystupoval pod jménem Miloslav Zachoval, Slávkovi se nepodařilo získat samostatnou hudební koncesi, takže jsme hráli na kolektivní koncesi OSHČ (Odborové sdružení hudebníků českých), jehož zástupce pro Náchod byl pan Josef Brych, který nám byl přátelsky nakloněn.

Slávkovou zásluhou rovněž bylo, že se mu podařilo sestavit taneční orchestr tak velkého obsazení (5 plechů, 4 saxofony a rytmická skupina), jaké v té době nebylo mimo velká města obvyklé, a sehnat pro něj také angažmá. Koncerty se většinou pořádaly ve vlastní režii, přičemž čistý zisk byl obvykle velmi skromný. Omlazený orchestr měl po celou dobu existence stálé obsazení až na několik málo personálních změn (bubeník, druhá trubka, druhý altsaxofon) a jako kolektiv držel po celou dobu při sobě, neexistovaly žádné vážnější rozepře. To byla také zásluha Slávkova vedení, který pro svůj věkový odstup (byl o čtyři roky starší než průměrný věk hudebníků) si dokázal udržet autoritu. Postaral se tak svou činností o naplnění našeho života v době protektorátního temna, za což jsme mu my všichni bývalí členové orchestru vděční.

Po skončení války odešel Slávek v roce 1945 do Prahy, aby pokračoval ve studiu, a byl promován doktorem práv v dubnu 1948. Jeho poslední vystoupení s orchestrem bylo v červnu 1945 při koncertu v Beránku, kdy jsme hráli s pěti saxofony a třemi trombony, doplněni muzikanty orchestru J. Kovaříka z Prostějova. Poté se orchestr rozpadl a Slávek se prakticky dále hudební činnosti nevěnoval.

Po dostudování nastoupil nejprve v Trutnově na prokuratuře, později musel z tohoto místa odejít a pracoval jako právník v pojišťovně ve Vrchlabí, pak v "Potravínách" v Náchodě a konečně od roku 1967 opět jako prokurátor pro věci civilního práva u soudu v Náchodě, kde setrval až do svého penzionování v roce 1979. Od svého sňatku v roce 1952 s Helenou Čermákovou žil se svou rodinou v Červeném Kostelci, kde 4. června 2001 po krátké nemoci skonal.

Jako dirigent vystoupil Slávek naposledy 14. května 1990 při návštěvě Josefa Škvoreckého v Náchodě. Bylo to v bývalém sále Tylova divadla na Plhově, kde dirigoval jako host koncert místního tanečního orchestru, který sestavil a hrál v něm na bicí nástroje Isidor Švorc, bývalý bubeník orchestru M. Zachovala. S tímto orchestrem, který by se mohl pokládat za následovníka Zachovalovy kapely, hrál tehdy na tenorsaxofon několik skladeb také starosta města Náchoda Miloslav Čermák.

V mých vzpomínkách zůstává Slávek jako upřímný přítel a dobrý kamarád, který měl smysl pro humor a velkou zodpovědnost při veškeré své činnosti. V Praze v době našich studií jsem bydlel rok ve stejné studentské koleji jako on, takže jsme se vídali dosti často. Po jeho promoci a sňatku s Helenou Čermákovou jsme s mojí paní navštěvovali manžele Zachovalovy v Kostelci při každé naší cestě z Prahy do Náchoda a strávili s nimi některé letní dovolené v Provodíně u Ludvíků a jednu společnou dovolenou pod stanem v Maďarsku u Balatonu v roce 1965. Po celou dobu naší emigrace ve Švýcarsku (od roku 1968) jsme si mohli pouze telefonovat. Až v létě 1988 se Zachovalům podařilo vyjet na Západ, a tak jsme se po dlouhé době setkali v Pasově u našeho přítele Josefa Syrovátky, bývalého houslisty a trumpetisty našeho orchestru.

Po roce 1990, kdy jsme opět dostali možnost jezdit do Československa, využili jsme každé své cesty do vlasti k návštěvě rodiny Zachovalovy a zavzpomínali si na společné zážitky a slavnou éru naší kapely.

Studium regionálních dějin na VOŠS arch. Jana Letzela v Náchodě

Věra Vlčková

Vyšší odborná škola stavební byla zřízena při Střední průmyslové škole v Náchodě v roce 1996. Působnost školy je regionální, ale studují zde žáci z celé České republiky. VOŠ poskytuje vyšší odborné vzdělání absolventům gymnázií a středních odborných škol stavebního i nestavebního zaměření. Studium je zakončeno absolutoriem a absolventi školy jsou oprávněni užívat titul DiS - diplomovaný specialista. Ve tříapůlletém studijním oboru Stavební obnova památek již ukončily studium dva ročníky, ve školním roce 2001-2002 je otevřen další studijní obor: Realizace pozemních staveb.

Jedním z prvních odborných předmětů v prvně jmenovaném oboru jsou dějiny hmotné kultury, vykonání zkoušky je podmíněno zpracováním semestrální práce, která se zabývá historicko stavebním průzkumem objektu dle výběru studentů. Zájem je směřován na stavby v regionech podle místa bydliště studenta. V rámci náchodského okresu byly zpracovány zajímavé studie, týkající se především sakrálních staveb. Autoři musí text doložit vhodnou dokumentací, jak fotografickou, tak i nákresy a situačními plány. Během několika let, kdy bylo studium zahájeno, byly předloženy tyto práce z náchodského regionu:

Karel Brejtr se věnoval průzkumu zachovaných kamenných náhrobníků podél zdi kostela sv. Jana Křtitele ve Starém Městě v Náchodě, provedl nové proměření a porovnání stavu náhrobníků s popisy uvedenými v předchozích soupisech památek. Martin Dostál pojednal o historii Jiráskovy turistické chaty na Dobrošově, v okresním archivu vyhledal zajímavou korespondenci mezi KČT Náchod a architektem Jurkovičem. Zabýval se i dalšími proměnami chaty, včetně jejího rozšíření i postupné devastace a snahám o znovuzrození této náchodské dominanty. Opravami a rekonstrukcí zámku v Novém Městě nad Metují se zabývala práce Jana Matějky, o kapli sv. Jana Nepomuckého v Pavlišově psal ve své práci Petr Šulc, Kateřina Horáková se zajímala o současný stav bývalé tvrze v Řešetově Lhotě. Problematiku využití historického objektu v moderní době na příkladě rekonstrukce staré radnice v Broumově řešil Martin Novotný. K zajímavým patřily i práce z oblasti bunkrologie, Michal Soukup pojednal o dělostřelecké tvrzi Bouda, Martin Pištora o pěchotním srubu Březinka a Tomáš Kuřátko zpracoval Československé opevnění z hlediska průvodce výkresovou dokumentací.

V dalším roce byly předloženy práce zabývající se vybudováním a opravami měšťanské školy v České Skalici, kde se autorka Pavla Hofmanová nemohla nevyhnout i kritickému zhodnocení závad při poslední rekonstrukci. Obdobnou problematiku řešila Michaela Třeštíková ve své práci Obecná škola ve Velichovkách. Na základě vlastních a studií předchozích prací studentů VOŠ zpracovala Markéta Formanová pojednání o Životě a díle ing. arch. Jindřicha Freiwalda se zaměřením na stavbu Husova sboru v Novém Městě nad Metují. V loňském školním roce se někteří studenti zaměřili na stavby menšího rozsahu, které však tvoří výrazné dominanty v jejich obcích. Jan Domáň se zabýval historií a současnou rekonstrukcí kaple na Žernově a Marek Špelda kapličkou ve Lhotě u Červeného Kostelce. O radnici v Novém Městě nad Metují psal Tomáš Lhotský.

I ve školním roce 2000-2001 byly dokončeny práce z regionu - stavebně historický průzkum kostela v České Skalici (Lukáš Branda), kaple v České Čermné (Lucie

Bubeníčková), kaple v Krčíně (Jan Bednář), kostelíku na Dobeníně (Zuzana Grummichová) a evangelického kostela v Bohuslavicích (Veronika Voralová). Studie o radnici v Jaroměři zpracoval Aleš Jirka.

Znalosti z dějin hmotné kultury si mohou studenti rozšiřovat ve druhém ročníku během volitelného historického semináře, kde jsou studenti seznamováni především se zásadami a metodami historické práce, seminární práce jsou zaměřovány na detailnější zpracování drobných a méně známých drobných historických staveb. Kvalitu těchto studií oceňuje i jejich publikování v odborných časopisech, např. Dědictví Koruny české, vydávané Nezávislou památkovou unií. Rovněž v Rodném kraji byla uveřejněna práce Michaely Skuhrové o barokním sousoší na Ostaši. Velkým přínosem je dobrá spolupráce s pracovníky Okresního muzea v Náchodě a Okresního archivu v Náchodě, kam studenti během roku docházejí na exkurze a získávají tak praktické poznatky důležité pro jejich budoucí činnost.

Na závěr studia v rámci absolutoria předkládají studenti absolventskou práci, ve které řeší, na základě doporučení odborné předmětové komise, rekonstrukci a další využití konkrétního objektu, nacházejícího se vesměs v místech jejich bydliště nebo nejbližšího okolí. V roce 2000, kdy proběhlo vyřazování prvních studentů, byly zpracovány studie týkající se stavebních úprav objektů ve Stárkově, autory byli Martin Dostál (objekt čp. 12) a Jan Matějka (čp. 178). Ke stavební úpravě domu v Purkyňově ulici v Náchodě a jeho možnému využití jako galerie a depozitář okresního muzea se vyjádřila práce Martina Novotného. Obnovou konstrukcí v interiéru pěchotního srubu N-S73 se zabývala velmi dobře zpracovaná práce Martina Pištory, z obdobného oboru byla i detailní studie Sanace vnějšího pláště tohoto objektu, kterou úspěšně obhájil Michal Soukup.

V druhém běhu absolutoria se našeho regionu týkala pouze práce Gabriely Příbylové, která řešila rekonstrukci obecního domu ve Velkém Poříčí, se zvláštním zaměřením na opravu krovu a půdní vestavbu. O předložené práci se v hodnocení uvádí, že "může být využita pro další stupeň projektové dokumentace a bude zásadním materiálem obecního úřadu pro rozhodování o dalším postupu při revitalizaci této významné budovy."

Rovněž v absolventských pracích pro rok 2001 se někteří studenti zaměří na regionální tematiku. Karel Brejtr zpracovává stavebně historický průzkum a budoucí využití bývalé kovárny v Novém Městě nad Metují, Pavla Hofmanová se zabývá návrhem rekonstrukce bývalé fořtovny v Dubně, kde by mělo vzniknout středisko pro Sdružení obcí 1866, Jan Kopecký a Jana Maturová se snaží řešit problematiku rekonstrukce lázeňské vily v Náchodě - Bělovsi. Stavebními úpravami v bývalém hostinci v Dolní Radechové se zabývá František Mlčoch.

Absolvováním obhajoby závěrečné práce, teoretickou zkouškou z odborných předmětů a zkouškou z cizího jazyka - obojí probíhá v lednu - je ukončeno studium na vyšší odborné škole. Úspěšné vykonání v loňském i letošním roce dokládá dobrou připravenost studentů VOŠ stavební Náchod na praktické uplatnění získaných znalostí především v oblasti obnovy a rekonstrukce historických objektů.

Skupina BN

Štěpán Nosek



Foto Jakub Jiránek



Foto Jiří Šichan

Skupina červenokosteckých fotografů, jejíž název si vystačí se zkratkou BN, je v tamních souvislostech naprosto ojedinělým zjevem. Jejím členům je málo přes dvacet, řada z nich jsou studenti a absolventi středních fotografických a grafických škol v Hradci Králové a Jihlavě, řada z nich nikoli. Vůbec se o nich ví velmi málo a o to, aby se o nich vědělo o něco víc, evidentně nestojí. Omezme se proto na jména, která se této skupině dosud přiblížila: Viktor Polák, Aleš Středa, Petr Máslo, Andrea

Vojtěchová, Jiří Šichan, Jakub Jiránek, Lukáš Brejcha, Aleš Vojtěch,... Poprvé společně vystavovali v červenokostecké knihovně v roce 2000, v roce následujícím pak v náchodském čajovém klubu Poklop a naposledy zcela nedávno v kostelecké městské výstavní síni. Skupina, jejíž členové se nijak zvlášť neobtěžují dávat svým fotografiím názvy a jež se mnohem zřetelněji než celistvá seskupení jeví jako amébovitě podhoubí svébytné kostelecké subkultury, není nikým a nikde organizována, a pokud vím, obejde se bez grantů. Jsou svobodní, a jen člověk svobodně tvořící a uvažující může vědět, jak těžké je si tuto svobodu vydobýt právě tam, kde o to usilují. K tomu poukazuje už název skupiny: záleží na vnímavém pozorovateli, zda oněm dvěma iniciálám přisoudí význam, který se v našich souřadnicích každému doslova po pavlovovsku implikuje, nebo usoudí, že se jedná o povedený vtip na účet téhož. Těžko říct. Nutno dodat, že jejich fotografie jsou mimořádné, skvělé, a je to nutno dodat ještě jednou právě v provincii - tedy tam, kde je začasto z nedostatku vkusu a rozhledu zvykem vše nivelizovat, stavět si naroveň - vždyť přece fotografie jako fotografie, kultura jako kultura, vše jedno jest.